Иван Вазов - "Опълченците на Шипка" /анализ/

Публикувано от **legolas** на **27.02.2010**

Иван Вазов - "Опълченците на Шипка"
/анализ/

Митологична вселена на българското безсмъртие

Одата „Опълченците иа Шипка" е дванадесетата поред творба от цикъла „Епопея на забравените". В останалите произведения Вазов представя отделни личности от епохата на Българското възраждане, като творбите за героите не са подредени по определен признак. „Епопеята" не следва, а предхожда историческите оценки, затова поставянето на стихотворението „Опълченците на Шипка" условно художествено като логичен и емоционален завършек на цикъла съвпада не само с времевата подреденост на историческите факти. Идеята е да бъде възвеличен един подвиг, една колективна саможертва, при която понятието героизъм е равнозначно на понятието българин.

Цялата творба утвърждава българското достойнство, защитава името на България. В „Опълченците на Шипка" връх и мъжка доблест се сияват в последователност, заложена и в трите графично обособени части.

Текстът е изграден с богатство от изразни средства. Върхът е одухотворен. Персонализацията на географски исторически обект - връх Шипка - е художествено метафорично следствие от класическата философска идея за единството и органическата връзка между материя и дух. В пространството на одухотворената природа чутовният персонализиран връх Шипка става участник в поетическото действие при разгръщане на реално историческо събитие - боя на връх Шипка.

Историческото време се митологизира и във величавата епичност на Вазовото поетично слово е вписан художественият модел на една нова героична вселена. Всичко в нея е българско - име, история, земя и герои.

Първата част на творбата (пролог, лирически увод) не започва с очаквана възхвала, а със страшната мисъл за погрома и позора в по-далечното и по-близко минало, които историческата памет на българина носи. Съзнанието за злата участ и оскъдност на съдбата откъм победи е отрицателно пренатоварено.

„Срама по челото" като емоционална оценка и национално исторически проблем е въведен още в първия стих. Визуализацията на срама, неслучайно Вазов пише: „Срама по челото", е основен акцент на поетическото внушение. Образните възприятия на негативното в поведението на българина са множествени, все национални. Вазов обобщава в лаконичпостта на стиха историческите констатации за „срама български" през вековете - робство. Затова говорят и обобщените поетически „формули": „синила от бича", „следи от теглото", „спомен люти", „дирите стидни". Композиционната рамка в лирическия увод е с ключов символ — „срам". Театралният жест на неговото „поставяне" и „смиване", изтриване извежда една съществена идея за Вазовото творчество - любовта към България е вдъхновение, страст, върховен смисъл и тя може да бъде „моделирана", да понася всякакви превратности в името на нейното утвърждаване, защото така се ражда прозрението за висотата й.

Срамът, неудобството, мракът в историята, настойчиво и отчетливо под-ертани, контрастно разграничават светлия трагизъм в създаденото митологично пространство около връх Шипка. Така антитезата: срам - величие, позор - слава, въвежда в пролога поетичния диспут между история и творец. Синтаксисът в лирическото встъпление е подчинен на основния похват на противопоставяне.

Лирическото пространство е наситено и с образното внушение за изправена величава фигура, която крепи небесната вис на рамене. Върхът е одухотворен и влиза в художествен контраст с реалната историческа забрава за случилото се, за преживения трагичен героизъм. Той е поетическото основание на Вазов за националното одухотворяване на връх Шипка, превърнат в митологичен знак на героичното.

Вазовият героичен връх от стихотворението „Опълченците на Шипка" е част от българската митологична вселена с поетически център - Ботевия Балкан от баладата „Хаджи Димитър". Връзката между земя и небе е осъществбена чрез баладното пространство на героична, мъчителна, но българска смърт. Подвигът на Вазовите опълченци е част от тази митологична вселена митологична вселена иа българското безсмъртие, която превръща обикновения
човек в герой а опълченеца – в чутовен юнак с изполински ръст.

Името Шипка е изведено чрез мащабното монументално платно иа битката фиксирана и времево в подзаглавието с характериата за Вазов историческа достоверност. И тук, както и в лирическия увод е вплетена идеята, че единството между одухотворена природа и материя и

слелите се с нея опълченци ще роди грандиозния образ на колективната безименна масова саможертва. Връх и герои ще се споят в единството на нов национален митологичен знак.

За съграждането иа митологичния знак е необходим „обектът” да бъде положен в особено пространство и време. Лирическият пролог очертава диференциране на пространството по вертикала, каквото се открива и във втората част. Отдолу нагоре става преминаването от мрак към светлина, звуковото противопоставяне „аллах"—„ура" е дублирано в единичността на призивите на „Сюлейман безумний" и на Столетов в емоционален (негативно-позитивен) план. Назоваването на роба е долу, в долините, при пълзенето по урвата: „Тамо са раите”, горе, на върха, робът е добил новата си легендаризирана идентичност: „млади опълченци”. Повелителните глаголни форми, чрез които боя трябва да се активизира, запечатват смисъла на върховното изпитание, превръщат се в заклинания, вещаения. „Търчете!” – безумството на изреклия това изригва необузданата енергия на стихийното безсмислие, откроено и в природните образи, чрез които е представен боя:

Бури подир бури! Рояк след рояк!

...

Талазите идат;

...

очакват геройски душманските орди,

бесни и шумещи;

...

Но вълни по – нови от орди дивашки

гълтат, потопяват орляка юнашки;

Метафората на побесняла вода, която трябва да бъде отблъсната, чиято инерция трябва да се сразн, заключи, преминава през целия текст. Могъщата и зла стихия, която напомня библейски потоп, ще бъде допълнена с друг библейски сюжет в кулминационната точка на боя.

Отчаяният щурм на „шъпата” българи и орловци е динамизиран от хиперболизирания и необратимо съграждан образ на вечността:

„...венчайте България с лаврори венци!

На вашата сила царят повери

прохода, войната и себе си дори!”

...

„България цяла сега нази гледа...”

„Грабвайте телата!”

Лутане и бягство са недопустим. Човешката крехкост и борба за устойчивост са подложени на изпитание. Ретардацията, чрез която боят неколкократно стига до подмяна на кулминационните точки, въвежда в непрекъсната градация изключителността на проявяваната сила на духа: „не сещат ни жега, ни жажда, ни труд". Пред прага на смъртта сетивата сами съграждат ореола от безсмъртие - Вазов прави една блестяща перифраза на Ботевото „свобода или смърт юнашка": „и сладката радост до крак да измрат / пред цяла вселена, на този славен рът, / с една смърт юнашка и с една победа".

Стенания, крясъци, екот, гороломен рев, демонски викове, анимализирани символни превращения - антоними - „тигри", „овци" - ,лъвове", „орловци"- и отново синтактична краткост на класическото нихилистично: „Нищо". Безглаголното изречение разполовява като напрегнато придихание описанието на боя, за да последва отново сравнение с подобна антична битка, станала емблематична за текста; в този момент лирическият глас ползва историческата дистанция, за да пресъздаде мозайката от страсти при боя.

И все пак нещо не достига, за да се митологизира за националната памет защитата на върха. Необходима е хекатомба. Оръжието е свършило, без да е било достатъчно още в началото („нов дъжд куршуми, камъни и дървье”). Ордите дивашки срещат отпора на жертвоготовния дух, представен в нова традация, построена на принципа на синтактичния паралелизъм от непълни изречения, в които липсващата глаголност е изместена от сгъстения ритъм: „Всяко дърво меч е всякой камък - бомба, / всяко нещо - удар всяка душа - плам." Натрупването на преозначена материя я кара да оживее в критичния момент. Нейното одухотворяване предизвиква нови сили, нов подем, взривил вече отпора чрез канонадата от действеност: „изкряска", „фръкнаха". „катурят", „струпалят". Преобръщането на боя от мнимо затишие в свирепа сеч е съпроводено от приживе „видян" апокалипсис - „трупове мъртви фръкнаха завчаска", „веднода се бият живи и умрели ". Всяка частица от пространството се слива в едно мъчително очакване, когато дъхът спири и: ..Йоще миг — ще падне заветният хълм". Кулминацията е трагично свръхусилие на волята да дочакаш смъртта или да посрещнеш победния свободен гръм.

Възрожденското съзнание носи особена почит към мъртвото човешко тяло, най-вече към бунтовническото, героично загиналото. Полетелите към противника тела са критичният момент, в който се проявява истинската същност на човека. Смъртта отбранява от самата себе си, животът „ползва" смъртта, за да оцелее и постигне своята победа. Заличените граници между двете основни понятия. осмислящи човешкото съществуване. вещаят знака на постигнатото безсмъртие: „на безсмъртен подвиг паметник ограмен". Сакралното време на героите постигнато.

Лирическият глас замлъква, когато трябва да се опише победата, постигната от защитниците на върха. Но в това мълчание се долавя изграденият вече ореол от слава, но по нов начин, роден във въображението на възприятеля. Вазов е подал фрагментите на своето поетическо митотворчество.

Епилогът е колкото отворен към националноисторическата памет, толкова и затворен чрез време пространството на станалото за да се превърне в пулсиращо вечно присъствие на българския дух в природен мир.

Powered by
Bukvar.bg
© 2010-2024